

NASJONAL REGISTRERING AV VERDIFULLE KULTUR- LANDSKAP I OPPLAND	Rapportnr.: 1/94
	Dato: 10.01.94
Forfatter(e): Inger AnneRyen, konsulent	Faggruppe: naturforvaltning
Prosjektansvarlig(e): Dagfinn Claudius, naturforvalter	Område Oppland fylke
Finansiering: Direktoratet for naturforvaltning/Fylkesmannens miljøvernavdeling	Antall sider: 24 pluss vedlegg
Emneord: Kulturlandskap	ISSN - nummer: 0801 - 8367
<p>Sammendrag:</p> <p>Rapporten er basert på registreringer foretatt i Oppland i 1992 og 1993. I prosjektet følges kriterier som er satt opp av "Det sentrale utvalget for kulturlandskap". Med grunnlag i dette er verdien av de aktuelle områdene vurdert med hovedvekt på de kulturhistoriske og botanisk/økologiske interessene. Med rapporten følger vedlegg som inneholder oversikt over de områder i den enkelte kommune der det er foretatt registreringer og en verdivurdering av det enkelte område.</p> <p>Hovedformålet med prosjektet har vært å velge ut de ca 10 mest verdifulle områder i hvert fylke sett i forhold til de valgte kriteriene. I Oppland er det gjort et utvalg på i alt 13 områder. I tillegg til konkrete verdier er det også tatt noe hensyn til ønsket om å få representert så godt som mulig de viktigste landskapstypene i fylket.</p>	
Referanse: Fylkesmannen i Oppland, miljøvernavdelingen, 1994 Nasjonal registrering av kulturlandskap - Oppland, Rapp.1/94, 24 s + vedlegg.	

Fylkesmannen i Oppland
Miljøvernavdelingen

Statsetatenes hus, 2600 Lillehammer, Telefon: 61 26 60 51 Telefax: 61 26 61 67

FORORD

Miljøverndepartementet satte høsten 1991 ned et utvalg med ansvar for et prosjekt på nasjonal registrering av kulturlandskapet. Prosjektarbeidet som har pågått i alle landets fylker ble satt i gang våren/sommeren 1992 og er videreført i 1993.

Denne rapporten er basert på registreringer foretatt i Oppland i juli og august måned 1992 og juni, juli og august måned 1993. I tillegg til feltregistreringer er det innhentet opplysninger og vurderinger fra kommunale organ, landbrukskontor og kulturminnemyndigheter m.fl. Distriktshøgskolekandidat Inger Anne Ryen har vært engasjert av fylkesmannen i Oppland til å foreta registreringer, verdivurderinger og skrive rapport. Vurderingene er gjort i samråd med Samarbeidsutvalget for kulturlandskap i Oppland.

Det er flere måter å vurdere kulturlandskap på alt etter hvilken bakgrunn og hensikt som vurderingen bygger på. I dette prosjektet følges kriteriene som er gitt av "Det sentrale utvalget for kulturlandskap". Med grunnlag i dette er det forsøkt å fange opp helhetlige områder med hovedvekt på kulturhistorisk og botanisk/økologisk verdi.

Rapporten må ikke ses på som den endelige fasit når det gjelder hvilke kulturlandskapsområder som er viktige i Oppland. Vurderingene gjelder bare i forhold til de kriterier som er valgt i Nasjonal registrering av kulturlandskap. Hadde kriteriene for eksempel vært sterkere rettet mot landskapsestetiske kvaliteter, ville resultatet vært noe annerledes. Det tas også forbehold knyttet til kunnskapene som ligger til grunn for utvelgelse og verdivurderinger. Tida som har stått til disposisjon for arbeidet har vært for knapp til å få et fullgodt vurderingsgrunnlag.

Tas det hensyn til disse viktige forbehold, mener fylkesmannen at rapporten bør være et viktig grunnlag for videre arbeid med kulturlandskap i Oppland.

Kommunene har en viktig rolle i dette arbeidet. Oppfølging gjennom en kombinasjon av bruk av plan- og bygningsloven og økonomiske virkemidler vil trolig bli sentrale virkemidler i dette. Her har også landbruks, kulturvern- og miljøvernmyndighetene sentrale oppgaver.

Lillehammer, 11. januar 1994

Geir Vagstein
seksjonsleder

Dagfinn Claudius
naturforvalter

INNHOLDSLISTE:

FORORD	2
INNHOLDSLISTE	3
FIGUROVERSIKT	3
1. 0 INNLEDNING	4
1.1 BAKGRUNN / PROBLEMSTILLING	4
1.2 MÅLSETTING	5
1.3 METODE	5
1.4 BEGRENSNINGER	7
2.0 NATUR- OG KULTURGRUNNLAGET	7
2.1 LOKALISERING OG STØRRELSE	7
2.2. NATURGEOGRAFISKE REGIONER	10
2.3 LANDSKAPSREGIONER	11
2.4 GEOLOGI OG JORDSMONN	12
2.5 KLIMA	14
2.6 TOPOGRAFI OG FLORA	14
2.7 FAUNA	16
2.8 JORDBRUKSDRIFT OG BYGGESKIKK	16
3.0 TRUSLER MOT VERDIENE I KULTURLANDSKAPET / KULTURMARKSTYPENE	17
4.0 VERDIVURDERING OG RESULTATER	17
LITTERATURLISTE	23
VEDLEGG	25
FIGUROVERSIKT:	
Fig. 1. Lokalisering av Oppland	9
Fig. 2: Forenklet geologisk kart over Oppland.	13
Fig. 3: Lokaliseringen av de registrerte kulturlandskapsområdene.	20
Fig. 4: Lokalisering av de prioriterte kulturlandskapsområdene.	21

1. 0 INNLEDNING

1.1 BAKGRUNN / PROBLEMSTILLING.

Miljøverndepartementet satte høsten 1991 ned et utvalg med ansvar for en nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Utvalget består av representanter fra Riksantikvaren, Direktoratet for naturforvaltning, Fylkeslandbrukskontoret i Østfold, Landbruksdepartementet, Miljøverndepartementet, Norges Bondelag, Norges Bonde- og småbrukarlag, Norges landbrukshøgskole, Norges Naturvernforbund og Norsk institutt for naturforskning.

Prosjektet "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap" skal fange opp viktige kulturlandskapsområder, der både de kulturhistoriske og botaniske sidene står like sterkt. Prosjektet startet våren 1992 og skal slutføres i løpet av 1993.

Enkelte fylker har utført endel registreringer og arbeid i tilknytning til kulturlandskapet tidligere, men det er stor variasjon mellom fylkene. Det mangler i dag en oversikt over de kulturlandskapsverdiene som trengs for en helhetlig forvaltning; og herunder er kunnskapene om de biologiske verdiene særlig mangelfull. Kunnskapene om andre verdier i kulturlandskapet varierer sterkt i de ulike delene av landet.

Kulturlandskapet er formet av menneskelig påvirkning og utnyttning av naturressursene. Herunder byggverk, tekniske anlegg og spesielle vegetasjonstyper som er kulturavhengige og kulturpåvirkede (antropogene) plantessamfunn. Det er labile økosystem som holdes i balanse ved menneskelig aktivitet.

Fokuseringen har vært størst på kulturlandskap avhengig av jordbruksdrift. Som følge av de store endringene i driftsformer i landbruket, kanaliseringspolitikken og krav til rasjonalisering og effektivitet, har forvaltningen av verdiene i jordbrukets kulturlandskap fått økt betydning. Også landbruket som produsent av miljøgoder har aktualisert forvaltningen av kulturlandskapet. (Det sentrale utvalget for nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, håndbok del 1.)

Verdiene knyttet til kulturlandskapet er tverrfaglig, - med bl.a. både vegetasjonsøkologisk og kulturhistorisk interesse. Tradisjonelle kulturlandskap og gamle kulturmarkstyper er viktige fordi de:

- sikrer et økologisk mangfold som det moderne kulturlandskapet mangler,
- representerer landbrukshistorie og utgjør en viktig del av en kulturarv,
  - er vokse og leveområder for mange plante- og dyrearter,
- er en berikelse både i forhold til "naturlandskap" og moderne jordbrukslandskap,
- har en slitesterk vegetasjon som tåler tråkk og opphold der det er opparbeidet turstier og veier
- er av vitenskapelig og pedagogisk interesse.

1.2 MÅLSETTING.

Målsettinga er å utarbeide en oversikt over særlig verdifulle kulturlandskap i Norge og samordne kunnskapene om dem. Arbeidet skal også være et grunnlag for å samordne og utvikle en forvaltning av jordbrukets kulturlandskap der biologisk mangfold, kulturminner og opplevelsesverdier sikres.

Ut i fra de verdier som er nevnt ovenfor legges registreringen av kulturlandskapsverdiene til jordbrukets kulturlandskap, slik at det er de biologiske verdiene i form av gamle kulturmarkstyper som blir kartlagt samt kulturminner og kulturhistorie. I tillegg skal også helheten i landskapet beskrives.

1.3 METODE.

Det er det sentrale utvalget som har utarbeidet metodeopplegget og kriteriene for registreringa. Interessene som ligger til grunn for kriterieoppsettet er:

- biologiske / økologiske verdier, der naturverninteressene er utslagsgivende for utvelgelsen,
- kulturhistoriske verdier, hvor kulturminne-verneinteresser er utslagsgivende, og
- øvrige verdier som utgjør støttekriterier.

Kriteriene for utvelgelse av verdifulle kulturlandskap er i denne sammenheng:

- * kontinuitet,-områdene har verdi gjennom at tradisjonelle driftsformer er holdt i hevd gjennom kontinuerlig drift og med kontinuitet i byggeskikk og bosettingsmønster.
- * representativitet,- området utgjør et godt eksempel på det typiske i regionen, både når det gjelder bosettingsmønster, driftsformer, kulturmarkstyper og bebyggelse / andre faste kulturminner.
- * særpreg,- områder med særegenheter som forsterker (evt. avviker) fra det typiske i regionen.
- * sjeldenhet,- områder som rommer trua arter og kulturmarkstyper, og sjeldne kulturlandskapselement.
- * mangfold,- områder med mange forskjellige kulturmarkstyper og kulturminner, områder med stor historisk dybde.
- * inngrep / påvirkning,- områder som i den senere tid ikke har vært utsatt for inngrep og påvirkning som f.eks. kraftlinjer, bekkelukking, gjødsling, gjengroing m.m..
- * helhetlig landskap,- områder som utgjør et komplett og velbevart miljø som har beholdt sine biologiske og kulturhistoriske kvaliteter.

De mest verdifulle områdene er de som tilfredstiller alle disse kriteriene. For å kunne skille ytterligere brukes støttekriterier som:

- * verdi for friluftsliv, tilgjengelighet og tettstedsnærhet,- områder som er ofte besøkt, ligger nært tettsted eller lignende.
- * undersøkelses / forskningsvirksomhet, pedagogisk verdi,- områder der det foregår kulturlandskapsforskning samt egner seg som studieobjekt for "annen formidling".
- * størrelse,- områdene vil ha større verdi bl.a. for karakteristiske kulturmarksarter har bedre muligheter for å overleve i et stort område.

- * hevd / tilstand,- områder som er i god hevd vil medføre mindre omkostninger på opprettholdelse.
- * skjønnhet / estetisk verdi,- områder med spesielt tiltalende landskapsbilde.
- * symbol- og identitetsverdi,- områder som har vært / er inspirasjonskilde for bildende kunst, musikk o.a. Områder med spesiell verdi for stedstilhørighet.

Etter disse kan en så dele landskapet i tre hovedkategorier:

- * representative / typiske landskap,
- * særprega landskap,
- * mangfold - landskap med stor artsrikdom og variasjon.

Det vises til " Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, del 2. Håndbok for feltregistrering - omfang og skjema", for utfyllende opplysninger.

Selve arbeidet er delt inn i tre faser:

1. Forarbeid. Innsamling av bakgrunnsdata og feltrekognosering, kontakt med myndigheter og andre. Flybilder og kartbruk, og utvelgelser for områder for registreringer i felt.

Ved forarbeidet ble det sendt ut spørreskjema til kommunene om aktuelle kulturlandskapsområder og om hva som eventuelt fantes innen de. Disse ble så gjennomgått, og det ble grovt plukket ut områder som skulle registreres i felt. Før registreringen skulle begynne i hver kommunene ble det så foretatt befaringer,- da med en kjentmann fra kommunen eller andre lokalkjente. En del befaringer ble også tatt på egen hånd av registrator. Etter befaringen ble områdene som skulle registreres endelig bestemt, og det ble lagt vekt på større, helhetlige områder.

2. Feltarbeid og registrering. Utfylling av skjema, kart og fotodokumentasjon.

Ved feltarbeidet ble vegetasjonen undersøkt og merket av på krysslister laget av Direktoratet for naturforvaltning (DN), kulturminner ble tegnet inn på kart og andre opplysninger om områdene ble utfylt på skjema. Kartene som ble brukt var i målestokk 1:5000 eller 1:10 000 og 1:50 000 alt etter kartdekning og størrelse av områdene. I tillegg ble det også dokumentert med foto. Vegetasjonstypene er klassifisert etter "Håndbok for feltregistrering,- viktige vegetasjonstyper i kulturlandskapet, Øst-Norge", "Håndbok for feltregistrering ,- viktige vegetasjonstyper i kulturlandskapet Midt-Norge", og delvis etter de dominerende artene.

3. Rapportering. Bearbeiding av materiale, vurdering, bedømming og prioritering på evt. lokalt / kommunenivå og regionalt / fylkesnivå.

Ved feltsesongens slutt ble materialet bearbeidet og lagt inn på data. Verdier ble gitt på de sju hovedkriteriene etter en skala på liten, middels og stor. Vurderingene som er gjort om lokalitetene er svært interessante, interessante og mindre interessante er basert på kulturhistorisk verdi (helhetlig bebyggelse, fornminner og andre kulturminner) og botanisk verdi (hva finnes av arter, urterik / grasdominert, størrelse, typisk / spesielle typer og helhetlige landskap).

Det presiseres at områdenes vurderinger er lagt inn under dette prosjektets kriterier, og at derfor mange områder som er viktige i lokal sammenheng, derfor ikke har blitt vurdert i denne registreringen. Områdene har blitt vurdert opp mot hverandre fylket sett under ett. Samarbeidsgruppa for kulturlandskap i Oppland har hatt en sentral rolle i det avsluttende

arbeid med å velge ut og avgrense de områdene som er gitt høyest verdi.

1.4 BEGRENSNINGER.

Oppland er et stort fylke med stor spennvidde i natur- og landskapstyper. Den tid som har vært avsatt til undersøkelse og vurdering av kvaliteter i kulturlandskapet har vært for liten til å gi et fullgodt grunnlag av hva som finnes av kulturlandskapsområder i fylket. Registreringen har vært foretatt i løpet av halvannen feltsesong. Det er derfor prøvd å plukke ut større lokaliteter der de mest vanlige eller eventuelt spesielle kulturmarkstypene ble registrert.

Fra før av er det ikke gjort så mye på kulturlandskap rundt omkring i kommunene, slik at det har vært varierende med bakgrunnsmateriale fra dem. Etter befaringer i kommunene kom det fram mye muntlig informasjon som har vært til stor hjelp for registreringen.

Viktige kulturlandskapsområder som ikke har blitt videre undersøkt er flommarkene / strandengene, slåtteengene og beitemarkene som hører disse til. Dette på grunn av den utvikling som har skjedd med dem gjennom endring av bruk til mer intensivt drevne områder med opp-pløying og kunstgjødsling. Fortsatt står flere låver igjen innen områdene, men landskapet / vegetasjonen er ellers i stor grad forandret. Mange av disse lokalitetene ligger som øyer o.l. i deltaer og større våtmarksområder. Dette er særprega kulturlandskap hvorav noen av de mest interessante og urørte har kommet inn under vernet naturreservat, våtmark, med andre interesser f.eks fugleliv knyttet til seg. Det vises ellers til "Flerbruksplan for vassdrag i Gudbrandsdalen", botaniske undersøkelser 1. inventering av flommarkene langs Lågen, av Eli Fremstad (Økoforsk rapport 1985:3) og "Botaniske undersøkelser 2. inventering av flommarkene i Ottadalen" (Økoforsk rapport 1986:4).

2.0 NATUR- OG KULTURGRUNNLAGET.

2.1 LOKALISERING OG STØRRELSE.

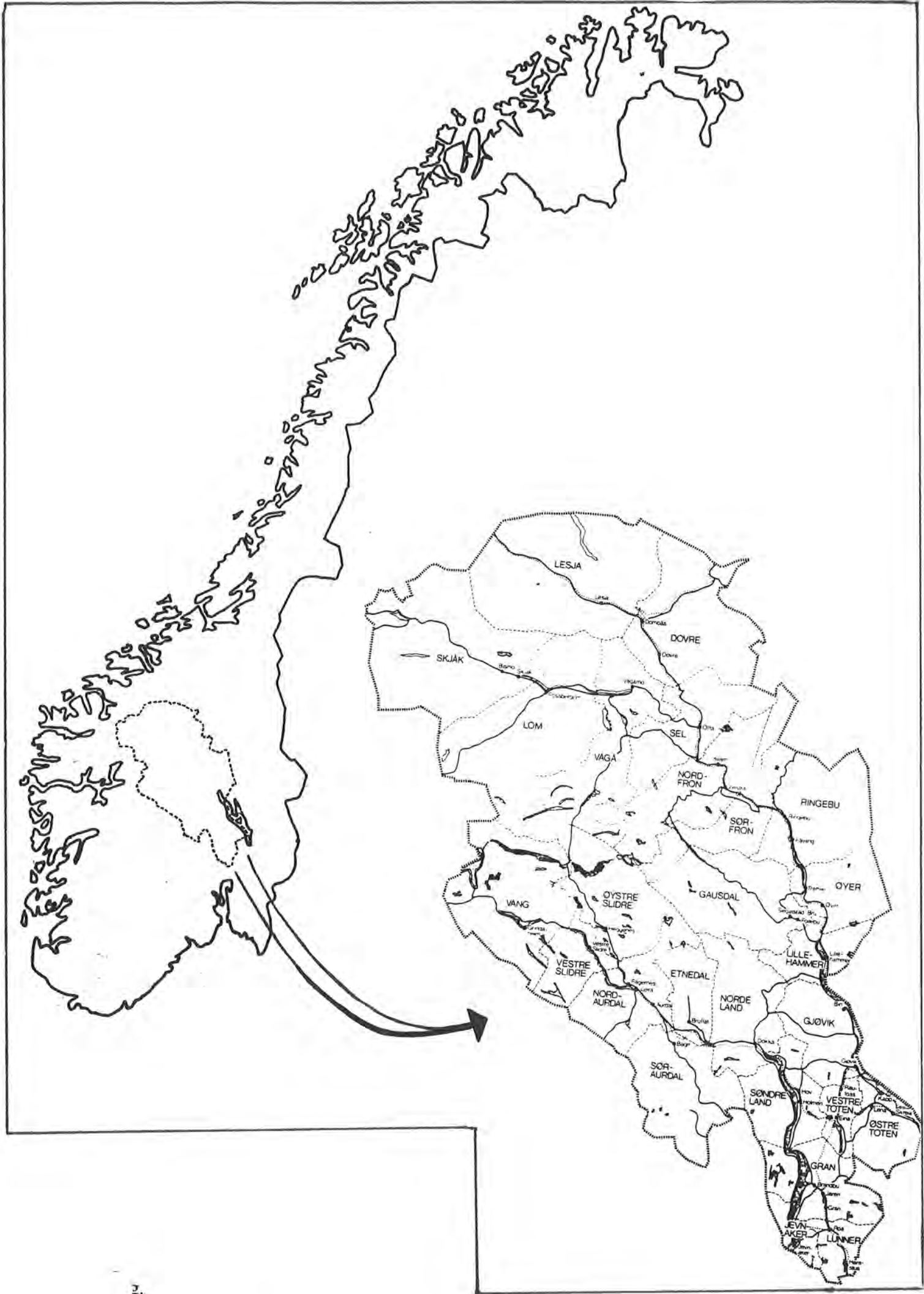
Fjellvidder, skog, myr og vatn dekker en stor del av landarealet i Oppland. Det totale arealet er på 25 260 km², hvorav dyrka jord utgjør 4 %. 23 % er produktiv barskog, 2 % produktiv lauvskog, 3 % er arealer som er varig dekket av snø og is, 57 % er høgfjell, 5 % av fylkets arealer er vann og 6 % er freda naturvernområder. 56 % av arealet ligger over 900 m.o.h.

Oppland fylke favner det meste av norsk natur, bortsett fra kyst og hav. I sør veksler naturen mellom store skoger og åpne, frodige landbruksbygder, mens det nordover stiger over tregrensa til storslåtte fjellvidder og alpint tindelandskap. Viddene er oppdelt av skogklede og oppdyrkete daler. Den største av dalene er Gudbrandsdalen, med sidedaler som skjærer seg inn mellom flere av våre kjente fjellmassiv: Rondane, Reinheimen, Dovre og Jotunheimen. Dalen leder naturlig over til Trøndelag, Nordvestlandet og Vestlandet.

Vest-Oppland (Gjøvik, Toten, Land og Hadeland) har et rolig og småkuppert terreng. Landskapet består av vide, bakkete og dyrkede arealer mellom skogkledte åser. Fra Vestre Toten og nordover er jordbruket mindre rikt og skogteigene er større. Landskapet deles i to grupper; dallandskap og strandlandskap. I dallandskapet er skogen det dominerende, i motsetning til de flatere strandlandskapet ved Mjøsa og Randsfjorden hvor jordbruksdrift er viktigst.

Valdrestraktene danner grenselandet mellom øst og vest. Den aller største delen av Valdres er ei noe bølgende, men hel og jevn fjellvidde som ligger omtrent 1000 m.o.h.. I innimellom bryter høye fjell opp dette viddelandskapet. I den sørlige delen av regionen er dalen smal og skogbevokst, her spiller skogen den største rollen i næringslivet. Ved Fagernes deler dalen seg i to. Østre-Slidre strekker seg nordover mot Valdresflya, mens Vestre-Slidre med Vang svinger av mer mot nordvest og Fillefjell. Langstrakte sjøer ligger i rekker langs dalbunnene.

2.2. NATURGEOGRAFISKE REGIONER.

Arealene i Oppland ligger innenfor tre naturgeografiske hovedregioner; region 20, region 33 og region 35. "Region 20, Østlandets sentrale barskog- og jordbruksområder" omfatter området rundt Mjøsa og de sørlige deler av fylket. Dette er den boreonemorale sone. Dalførene omfattes av "Region 33, forfjellsregion med hovedsakelig nordlig boreal vegetasjon". Herunder faller region 33 b, Buskerud og Opplands barskoger, og underregion 33 c, Gudbrandsdalstypen. "Region 35, Fjellregionen (Den subarkto-alpine region) i søndre del av fjellkjeden" omfatter fjellområdene. I nordvest dekkes disse av underregion 35 d, Jotunheimen, områdene i nord og nordøst av underregionene 35 f, Dovrefjell og 35 g, Rondane.

Region 20. Østlandets sentrale barskog- og jordbruksområder.

Regionen omfatter mesotrofe (middels næringsrike) granskoger med fattige furuskogsamfunn på avrundete åser. Hovedsakelig lågurt-granskog på relativt næringsrike steder. I luser med rikelig tilgang på oksygenrikt sigevann og ellers gunstige næringsbetingelser opptrer en høgstaudetype med bl.a. arter som tyrihjel (*Aconitum septentrionale*) og turt (*Lactuca alpina*).

Regionen kjennetegnes forøvrig med litt edellauvskog på gunstige steder, eksentriske høgmyrer og et høgproduktivt jordbruksland ved Randsfjorden og Mjøsa. Berggrunnen omfatter permiske eruptivbergarter og kambro-siluriske sedimentbergarter.

Region 20 har et svakt oseanisk til svakt kontinentalt klima og humide forhold. Middelterperaturen for januar er relativt lav. Årsnedbøren er relativt høy, 800 - 1000 mm. Vegetasjonstida er fra 160 - 180 dager.

Region 33. Forfjellsregion med hovedsakelig nordlig boreal vegetasjon.

Vegetasjonen består av glisne barskoger, ofte med et sterkt innslag av furu og med økende bjørkeinnblanding. Barskogene er vanligvis næringsfattige og på friske marker finnes velutviklede mosesamfunn.

Regionen inneholder forfjell, plataer og større bergmassiv. Høyden over havet er oftest over 500 m.

Denne regionen har kalde vintre, sommertemperaturen er forholdsvis høy men avtar med høyden over havet. Årsnedbøren er middels til lav. Vegetasjonstida overstiger 140 dager i sør og minsker til 110 - 120 dager i nord.

Underregion b. Buskerud og Opplands barskoger.

Store moserike og grandominerte områder. Her er store høydeforskjeller med vidder mot fjellet og flere større dalfører. Lokale strøk har furuskog på glasifluviale avsetninger.

Underregion c. Gudbrandsdalstypen.

Grana er fortrinnsvis knyttet til skyggesider et stykke opp i dalføret. Mot fjellet finnes furuskog og noe bjørkeskog. Her er store topografiske kontraster. Stedvis finnes saltbitterjord eller lignende tørkepregete jordtyper på kulturmark.

Region 35. Fjellregionen (den subarkto-alpine region) i søndre del av fjellkjeden.

Regionen omfatter i hovedsak områder ovenfor skoggrensen, og fjellene går her opp i godt og vel 2000 m.o.h. Her er overveiende fjellmorfologi med snaufjell, subalpin bjørkeskog og subalpin barskog i dypere søkk og daler. Snaufjellet består av lavalpin lyngmark, hvor plantesammensetningen varierer etter mineralinnholdet i jordsmonnet, og etter snødekkets varighet. Lyngmarken går over i mellomalpin grashei og videre over i høgalpin vegetasjon. Terrengdekkende bakkemyrer er typiske.

Klimaet er kjølig oseanisk i vest og lokalkontinentalt i øst. Nedbøren avtar fra vest mot øst til ca. 500 mm. i enkelte områder. Vegetasjonstidas lengde er omtrent 120 dager.

Underregion d. Jotunheimen.

Jotunheimen hører til et av Skandinavias mest ekstreme høgfjellsområder. Området er karakterisert av tallrike botner som ofte ligger så tett at bare smale kammer og isolerte tinder står igjen mellom bretungene. Den vestre delen har en vill fjellnatur med mange breer og stort sett en fattig vegetasjon. Den østre delen er geologisk sett rikere med interessant flora og geomorfologisk roligere topografi.

Underregion f. Dovrefjell.

Dette er fjellområder med nokså sterke topografiske kontraster på næringsrike bergarter, atskillige lavheier, men med innslag av rikere vegetasjon. Her er ofte kalkrike myrer.

Underregion g. Rondane.

Fjellområder med store topografiske kontraster på næringsfattige bergarter med dominerende lavheier, særlig lys sparagmitt i fjellgrunnen. Til dels ganske store myrer i lavalpine områder.

2.3 LANDSKAPSREGIONER.

Landskapsregionene er inndelt etter et system utarbeidet av Norsk institutt for jord- og skogkartlegging (NIJOS). NIJOS bygger opp et system med landskapskartlegging der inndelingen i landskapsregionene bygger på de fire hovedkriteriene: naturgrunnlag,

arealbruk, bebyggelse og andre kulturspor, og totalinntrykk av landskapet.

Dette er en foreløpig inndeling og Oppland fylke er etter denne klassifiseringen inndelt i sju hovedregioner, disse er videre delt inn i flere undergrupper. Underregionene beskrives med vekt på terreng, morfologi, vegetasjon, innsjøer / fjorder, elveløp, jordbruksmark og bebyggelse. Fylket hører til disse hovedregionene:

7. Østlandets skogkledte åstrakter.
8. Østlandets innsjø og silurbygder.
10. Østlandets nedre dalbygder.
11. Østlandets øvre dal- og fjellbygder.
14. Sør-Norges fjellskog.
15. Sør-Norges lavfjellsregion.
16. Sør-Norges høyfjellsregion.

I tabellen nedenfor vises det hvilke naturgeografiske områder NIJOS-områdene faller inn under:

<u>Landskapsregion</u>	<u>Naturgeografiskregion</u>
7	20, 33b
8	20
10, 11	33b, 33c
14	33, 35
15, 16	35

2.4 GEOLOGI OG JORDSMONN.

Den sørlige delen av fylket, fra østkanten av Randsfjorden, Brandbu / Røykenvika og nordover fra ei linje over mot Gjøvik, ligger innenfor Oslofeltet. Det består av sedimentære skifre og kalkstein fra kambrosilur som gir god dyrkningsjord. De høyereliggende skogområdene i denne delen av fylket består hovedsakelig av granittiske og syenittiske dypbergarter fra permisk tid. Nord og øst for Osloområdet, opp til ei linje fra Hov ved Randsfjorden og over mot Gjøvik, finnes grunnfjell med gneiser og granitter. Et belte med grunnfjell skjærer også gjennom Oslofeltet fra nord for Brandbu, over Østre Toten til Mjøsa.

Grunnfjellsområdene vest for Randsfjorden domineres av sparagmitter og har et fattigere næringsinnhold. I Nord-Valdres består grunnfjellet av for det meste av fyllittskifer. Denne forvitrer lett og gir god jord. I Slidrebygdene er bergartene løse og næringsrike.

Nord for grunnfjellet er området sterkt påvirket av den kaledonske fjellkjedefoldinga. Her er bl.a. lyse, harde kvarts - og feltspatrike sparagmitter som bygger opp Rondane-massivet, disse finnes også i Gausdal Vestfjell og sørøst for Jotunheimen. Jotunheimen består av gabbrolignende bergarter som er mørke og seige. Disse er rikere på plantenæringstoffer og gir dermed grunnlag for en rikere vegetasjon.

Også kambrosilurbergartene i dette området gir et godt jordsmonn, de er opprinnelig

vulkanske bergarter avsatt på havets bunn (fig.2).

Jordbruksforholdene er sterkt varierende i fylket på grunn av ulike geologiske avsetninger og bergartsdannelser. Toten og Hadeland er begunstiget med kalkrike kambrosiluriske bergarter. Fyllitt-områdene fra Land og Sør-Aurdal østover mot Gudbrandsdalen gir også grunnlag for god åkerjord. I dalbunnen og nordover Gudbrandsdalen er det elveavsetninger. Forøvrig er det mye skarp og næringsfattig jord i Oppland p.g.a. næringsfattig opphavsmateriale (Fylkeslandbrukskontoret i Oppland).

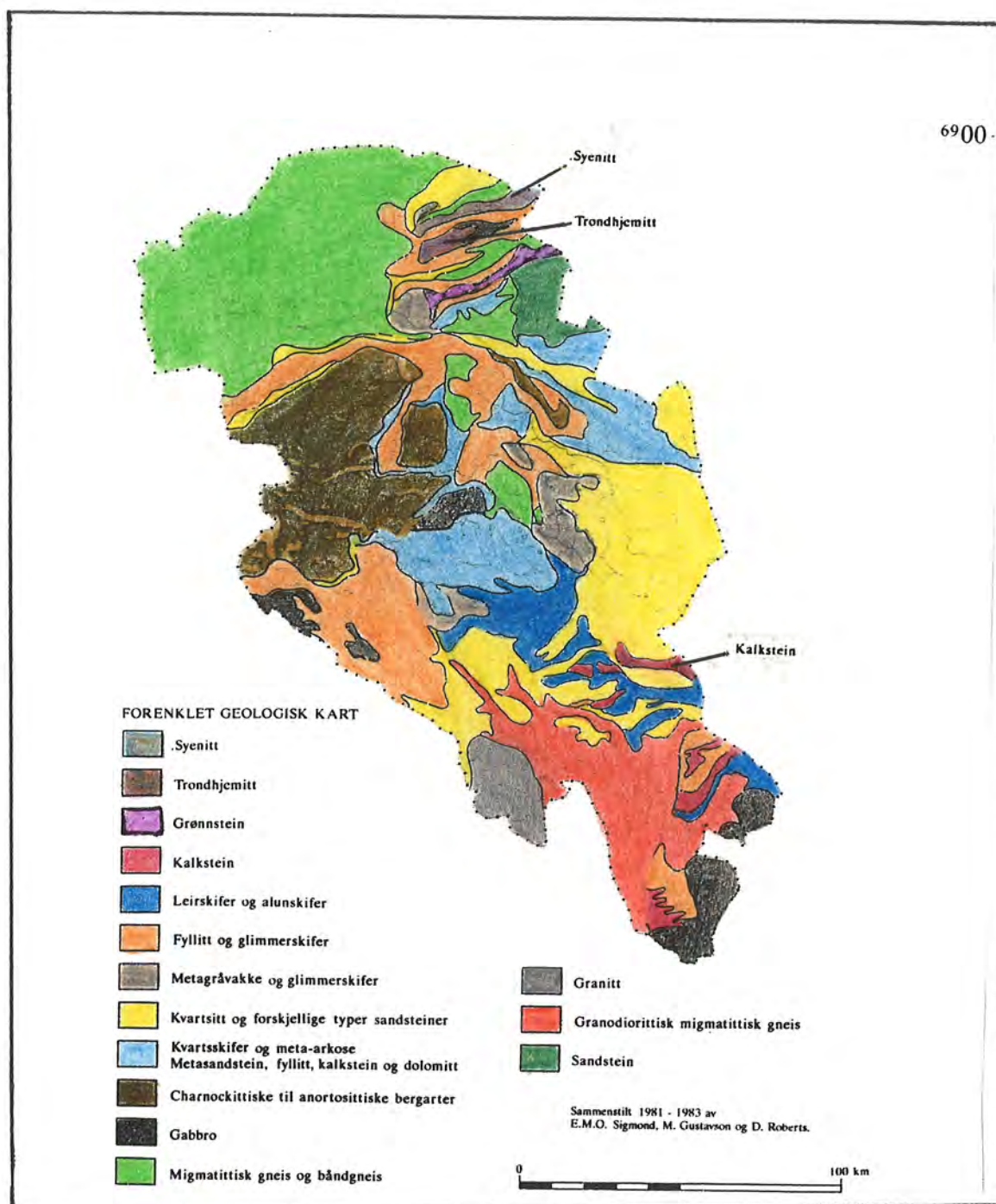

Fig. 2: Forenklet geologisk kart over Oppland.

2.5 KLIMA.

Oppland ligger i skyggen av Langfjella og har et typisk innlandsklima, med kalde vintrer og varme somrer. Det er mest nedbør på sensommeren og om høsten. Mest årsnedbør har man lengst sør i fylket og vest i Valdres med 700 - 800 mm pr. år. Årsnedbøren avtar mot nord i Gudbrandsdalen, og i Ottadalen er normalnedbøren under 300 mm pr. år (Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon). Enkelte steder er fordampningen større enn nedbøren og det blir dannet saltbitterjord, som gir opphav til en spesiell vegetasjon. Skjåk er den nedbørfattigste kommunen i Norge.

Klimaet setter grensen for planteutvalget,- det vil si at det i store deler av fylket er grasproduksjon som er det eneste alternativet. I de høyesteliggende bygdene er ikke noen måned sikker frostfri, dermed blir heller ikke kornet årssikkert overalt.

Det tørre klimaet gjør at jordbruksarealene blir avhengig av vatning. Det er en lang tradisjon for vatning av jorda, og en vanlig vatningsmetode var at vatnet ble ført i lange grøfter fra fjellvatn og ned i dalbotn og videre i forgreninger utover jordene. Her ble det så ble skvettet utover. Et gammelt ordtak fra Lom sier: "Gjev Gud oss sol, skal vi skaffe væte sjølve." Fortsatt kan en finne flere spor etter vatningsveiene.

2.6 TOPOGRAFI OG FLORA.

Den gjennomsnittlige høyde over havet er større i Oppland enn i noe annet fylke.

Gudbrandsdalen har en variert topografi, den har bratte sørvendte bakker som gir gode betingelser for varmekrevende arter og for de som klarer seg med lite nedbør. På grunn av kulturpåvirkning har dalen et forholdsvis smalt bjørkebelte. Dette kan i enkelte områder mangle, slik at det i øvre deler av dalen er furu som danner skoggrensa, eller slik som i Fåberg Østfjell og deler av Øyerfjellet der det er gran som utgjør grensa.

Av floraelementer finnes tre forskjellige i denne regionen: 1. Varmekjære arter, med krav til høy sommertemperatur, men som tåler lav vintertemperatur. Her finnes òg mange xerofile arter (de som klarer seg på tørre steder) 2. Østlige arter, dette er arter som har kommet vandrende inn fra øst og 3. Arktisk alpine arter (fjellplanter); artene her er de som holder til i arktiske strøk og i fjellområder på den nordlige halvkule.

Av eksempler i gruppe 1 finnes arter som: lind (*Tilia cordata*), hengebjørk (*Betula pendula*), bakke- og kransmynte (*Satureja acinos* og *S. vulgaris*), nøkleblom (*Primula*), nakkebær (*Fragaria viridis*), marinøkkel (*Botrychium*) og sjeldne lavarter. I gruppe 2: dvergtettegras (*Pinguicula villosa*), kongsspir (*Pedicularis sceptrum-carolinum*) og åkerbær (*Rubus arcticus*). Av alpine arter i gruppe 3, kan nevnes setermjelt (*Astragalus alpinus*), gulmjelt (*Astragalus frigidus*), lapprose (*Rhododendron lapponicum*), reinrose (*Dryas octopetala*), mogop (*Pulsatilla vernalis*) og fjellvalmue (*Papaver radicum*).

Blant de østlige artene er det en del som har andre krav til voksestedet. Disse karakteriseres som skogplanter, men holder til i ulendt terreng som kløfter, gjel og bekkedaler. De foretrekker som regel skyggefulle steder der luftfuktigheten holder seg høy. Dette er elve-

og bekkekløftenes spesialistgruppe som har fått betegnelsen "huldreplanter". Av arter innen denne gruppa er de fleste østlige arter, hvor flere har en beskjeden utbredelse i Norge, men her finnes også arter fra kystelementet som for eksempel junkerbregne (*Polysticum braunii*). Av de mer spesielle østlige artene kan nevnes huldregras (*Cinna latifolia*), sudetlok (*Cystoperis sudetica*), skogranke (*Clematis sibirica*) og skogsøtgras (*Glyceria lithuanica*).

Topografien i Vest-Oppland og Valdres skifter fra flatbygder til høye fjell. I sør er landskapet rolig, med store skogsområder og avrundete åser. Her er også flate og åpne områder med jordbruksdrift. Lenger opp og mot Valdres blir terrenget forandret fra det stille og rolige, til vill natur med botner, breer, stup og høye fjell.

Floraen i Vest-Oppland og Valdres deles i fire floraelementer. 1. kystplanter, 2. varmekjære arter, 3. østlige arter og 4. alpine arter.

1. Kystplantene er svakt representert, men her er ganske store forekomster av pors (*Myricaceae gale*) ved Jevnaker - Mjøsas sørende. Tilsvarende utbredelse har også krypvier (*Salix repens*). Bregnen bjønnekam (*Blechnum spicant*) har sammenhengende utbredelse gjennom Nordmarka til Lunner, i tillegg til ellers noen spredte forekomster. Myske (*Galium odoratum*) er sjelden i området, men er funnet ved sør- og nordenden av Randsfjorden; gjerne i selskap med varmekrevende arter der det er alm (*Ulmus glabra*) og hassel (*Corylus avellana*).

Av 2. varmekjære arter opptrer en del av de samme som finnes i Gudbrandsdalen, men i tillegg er her flere arter som ikke går så langt nord. Lind (*Tilia cordata*), lønn (*Acer platanoides*), alm (*Ulmus glabra*) og hassel (*Corylus avellana*) trives best på rik og kalkholdig jord gjerne i bratte sørvendte lier. Langt større utbredelse har hengebjørk (*Betula pendula*). Ellers av busker, urter og gress finnes bl.a. geitved (*Rhamnus catharticus*), vivendel (*Lonicera opericlymenum*), trollhegg (*Frangula alnus*), alperips (*Ribes alpinum*), krossved (*Viburnum opulus*), bergmynte (*Origanum vulgare*), fagerknoppurt (*Centarurea scabiosa*), flekkgriseøre (*Hypochoeris maculata*), lakrismjelt (*Astragalus glycyphyllos*), malurt (*Artemisia absinthium*), og tjæreblom (*Lychnis viscaria*). På tørre berg trives drakehode (*Dracocephalum ruyschiana*), hvit bergknapp (*Sedum album*), bakkefiol (*Viola collina*) og kalkgrønnaks (*Brachypodium pinnatum*).

I det 3. østlige elementet finnes veikstarr (*Carex disperma*), finnmarkstarr (*Carex laxa*), gullull (*Eriophorum brachyantherum*), kongsspir (*Pedicularis sceptrum-carolinum*), skjeggklokke (*Campanula barbata*) og forskjellige huldreplanter som huldregras (*Cinna latifolia*).

Av 4. alpine arter vokser bl.a. hengefrytle (*Luzula pilosa*), rublomarter (*Draba sp.*), reinrose (*Dryas octopetala*), reinmjelt (*Oxytropis lapponica*) og snøsoleie (*Ranunculus nivalis*).

2.7 FAUNA.

Mosaikklandskapet av kulturmark, lauvskog, barskog, fjell, myrer og vann gjør at Oppland har et rikt dyreliv. Jordbrukslandskapet har mye å si for mange dyrearter og biologisk mangfold. Noen arter er knyttet direkte til jordbruksområder, mens andre bare benytter marka i enkelte perioder.

Insektene i jordbrukslandskapet er viktig ved bestøving og nedbryting av dødt organisk materiale. Nedbrytinga fører til frigjøring av næringsstoff. Beitemark og blomsterrike slåtteenger gir gode livsvilkår for dagsommer-fugler, biller, humler og gresshopper (Norges bondelag 1990).

Som ellers i landet har fisk og vilt vært av avgjørende betydning for mattilgangen i Oppland. Elg og rein var de viktigste byttedyrene. Rester av eldgamle fangstsystemer med graver og sperregjerder viser at menneskene har utnyttet dyras trekkveier i uminnelige tider. Rådyr, hjort og moskus er yngre innslag i faunaen. Gammel og ny slåtte- og beitemark samt oppvekst av lauvskog er viktige beiteområder for hjorteviltet, da særlig rådyr og elg.

Oppland kan by på det meste av skogs- og fjellfugl. Større konsentrasjoner av fugl finnes i våtmarksområdene. Når det gjelder fisk står Mjøsa med sine 20 fiskeslag i særstilling, ellers i fylket er det ørreten som er mest attraktiv.

2.8 JORDBRUKSDRIFT OG BYGGESKIKK.

Oppland har nesten 10% av landets jordbruksarealer, bare Hedmark har større andel. Landbruket spiller en vesentlig rolle som basisnæring i fylkets næringsliv. Etter tall fra 1983 er omtrent 59 % av jordbruksarealene eng og beite, 31 % går til korn- og oljevekster, 3 % poteter og 5,5 % er arealer for silo og rotvekster (Oppland Fylkesting 1983).

Oppland har 9 300 bruk i drift. Tallet har minka med knapt 200 hvert år i det siste, det er særlig de mindre bruka som har blitt borte (Fylkeslandbrukskontoret i Oppland).

Husdyrbruket er grunnpilaren i Opplandsjordbruket Tyngden av husdyrhold ligger i Gudbrandsdalen og Valdres, mens mesteparten av korn- og oljevekstproduksjonen skjer i Gjøvik - Toten - Hadelandområdet. Tallet med kyr har vært stabilt i flere år, mens sauetallet har vokst.

Oppland er det fylket i landet som har flest seteranlegg. Tidligere var det vanlig at de fleste gårdene lå på setra med dyra om sommeren, men den tradisjonelle seterdrifta har her, som ellers i landet, gått kraftig tilbake. Setervollene er imidlertid ofte nyttet til beite eller graset blir høstet til silo eller høy. Større sammenhengende setergrender som fortsatt driver med setring finnes i Vest-Oppland og Valdres, ellers er det enkeltsetre i drift over flere deler av fylket. Tradisjonell seterdrift har særlig blitt opprettholdt i Valdres. I 1992 var det 660 setre i drift. Omkring 85 % av alle melke-produsenter, f.eks. i Nord-Aurdal har fortsatt en vesentlig del av gårdsdrifta på egen seter eller felles-seter.

Flommarkene var og er viktig som fórressurs. Etter andre verdenskrig har blant annet Lågen stadig blitt regulert og forbygd. Flommarkene ble grøftet, drenert og dyrket opp og landskapet har endret karakter .

Jorda drives intensivt, de flateste og lettest dyrka arealene pløyes, såes og gjødsles. Gammel kulturmark blir liggende og gro igjen eller de plantes til med skog. Flere steder er disse gått over fra slåtteeng til beitemark.

Oppland varierer fra brede flatbygder og storgårdsmiljø, til mindre driftsenheter, plasser og fjellgårder. Fylket har holdt godt vedlike den tradisjonelle bygningsmassen og byggeskikken. Her er fremdeles mange godt bevarte og velholdte gårdstun og ca. 500 verneverdige hus er freda. Oppe i dalene finnes de typiske midtligårdene. Disse ligger på rekke og rad i den beste jordsona, ovenfor eller nedenfor ligger husmannsplassene. Med økt befolkningsvekst og mekanisering har bebyggelse vokst opp i de lavereliggende områdene. Den tradisjonelle tunplasseringen i Gudbrandsdalen og flatbygdene / Mjøsa var plassering av bygningene i to tun; inntun og nautgard (uttun). Tunene besto av mange bygninger der stallen lå i skillet mellom de to tunene. Klyngetun og rekketun var også eksempler på tun typer. I Vest-Oppland og Valdres er firkanttun den vanligste tunformen. Firkanttunforma utvikla seg også i Gudbrandsdalen, dette var særlig vanlig fra sist på 1800-tallet og utover 1900-tallet.

3.0 TRUSLER MOT VERDIENE I KULTURLANDSKAPET / KULTURMARKSTYPENE.

Kulturlandskapet er avhengig av aktivt bruk for å kunne holdes i hevd og opprettholde den opprinnelige strukturen og utseende. Dagens drift med økt bruk av gjødsel og plantevernmidler har mange steder blitt et forurensningsproblem, og produksjonsarealet er innskrenket til de områder hvor det mekaniserte jordbruket effektivt kan fungere. Dette har ført til at store deler av de mer marginale områdene gått ut av produksjon. Mange miljøtyper og arter er av denne grunn truet av gjengroing.

Landskapet er truet av passive og aktive trusler. Ved opphør av drift på enger vil det føre til en opphoping av biomasse, dette vil videre føre til en anriking av næringsstoff (fosfor og nitrogen). Disse næringsstoffene favoriserer kraftige urter som f.eks bringebær (*Rubus idaeus*), nesler (*Urtica sp*) og tyrihjelms (*Aconitum septentrionale*), som vil invadere marka som et overgangsstadium før trær kommer inn.

Ved en overgang til beite uten rydding, vil en få en tuestruktur, det vil bli endrete konkurranseforhold og utskygging av arter. Hvilke arter som går ut og hvilke som kommer inn er avhengig av tidligere bruk, jordsmonn og klima.

I hagemark og høstingsskoger (med styvings-/lauvingstrær) vil opphør av styving / lauving føre til en sterkere skygge-effekt og mer lauvfall. Det vil bli en opphoping av biomasse som påskynder utviklingene av hurtigviksende og nitrofile konkurransesterke arter som også trives i skygge. En hurtigere endring mot skog vil skje.

Kulturmarkstypene er som nevnt også truet av aktive trusler. Dette kan være granplanting, utbygging og andre typer inngrep som grusuttak og vegbygging.

Når kulturmarkstypene også utgjør potensiell jordbruksmark kan en tenke seg at følgende bruksendringer vil kunne skje:

- en overgang fra naturbeite til kulturbeite
- en overgang fra natureng til kultureng,
- oppdyrking av setervoller og slåttekvever på fjellet.

Disse momentene vil føre til utjevning, og innsåing av arter, opp-pløying og gjødsling med kunstgjødsel. Det dannes en annen type kulturmark, - en monokultur med et fattigere artsinnhold.

En rekke av de tidligere tradisjonelle og vanlige driftsformene i landbruket er gått ut av bruk. Dette medfører at vi for noen av kulturmarkstypene ikke riktig vet hvorledes disse så ut da de var i aktiv drift. Dette gjelder både struktur og vegetasjonssammensetning. Dersom typene har blitt omformet ved sterk sprøyting, oppdyrking eller gjødsling, må en regne med at den karakteristiske strukturen og den floristiske sammensetningen er sterkt forandret. Er områdene isteden bare gått ut av bruk og blitt overlatt til naturlige suksesjoner, er det en viss mulighet for at vi ved å innføre de samme driftsformene (både teknikk, redskap og beitedyr), kan klare å tilbakeføre (restaurere) viktige typeområder. Dette er imidlertid faglig vanskelig da vi ofte ikke har noen fasit for hvilket resultat som bør oppnås, og det kan være økonomisk kostbart da det ofte må brukes manuelle og arbeidskrevende driftsteknikker. Slik restaurering bør derfor først og fremst gjennomføres i områder som har stor betydning f.eks. som omgivelser for viktige kulturminner eller representerer satsningsområder for reiseliv (Austad og Hauge 1989).

Når det gjelder kulturminnene i landskapet er det med unntak av SEFRAK (Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Norge) lite som er gjort på nyere tids kulturminneregistrering. SEFRAK-registreringen har i hovedsak tatt for seg bygninger bygd før år 1900. Av andre faste kulturminner som ferdselsårer, vatningsveier, steingarder og lignende er det variasjoner i hver kommune om hva som er registrert.

Nyere tids kulturminner er spor som står i fare for å gro igjen, eller fjernes til fordel for nye bygninger og / eller mer effektivt jord- og skogbruk. Disse er imidlertid også viktige for at vi skal kunne forstå utviklinga og bruken av et område. De er med på å berike landskapet både historisk, estetisk og biologisk (mange dyr har tilholdssted / skjulested i rydningsrøyser og steingarder).

Det moderne jordbruket krever andre typer bygninger enn de bygningene som tidligere var vanlig på gårdene. For å få funksjonelle bygninger tilpasset dagens drift bygges det oftest nytt. Vern og vedlikehold av gamle bygninger er helt avhengig av eierens interesse og kunnskap, det er også økonomisk kostbart. Samtidig er det viktig og ta vare på hus og andre minner, særlig slike som er særmerket for bygda. Et slikt helhetlig, gammelt, miljø skaper tilhørighet og trivsel, samtidig som det også er viktig for vitenskapelig og pedagogisk arbeid.

4.0 VERDIVURDERING OG RESULTATER.

I løpet av feltarbeidet ble det tilsammen registrert 94 områder som det er utfylt skjema for (fig. 3). Lokalitetene ble vurdert etter hovedkriteriene: kontinuitet, representativitet, særpreget, sjeldenhet, mangfold, inngrep / påvirkning og helhetlig landskap. Videre ble de klassifisert og vurdert etter verdiene liten, middels og stor.

Det ble lagt vekt på å registrere større, helhetlige områder, men også en del enkelt-eiendommer er blitt registrert, disse er da av størst botanisk interesse.

Samarbeidsgruppa for kulturlandskap har sammen med registrator til slutt vurdert og prioritert lokaliteter som er vurdert som de mest verdifulle (j.fr. kriteriene) kulturlandskapsområdene i Oppland. Det er her lagt vekt på å plukke ut områder av en viss størrelse og flere områder kan derfor ha blitt slått sammen til et større område. Det er også prøvd å fange opp et høvelig utvalg av de forskjellige typene kulturlandskap.

Det ble plukket ut 13 områder som er gode eksempler på det beste blant kulturlandskapsområder i Oppland (fig. 4). Disse områdene er grender og hele / deler av dalfører. Det er lagt vekt på å få med variasjonen i fylket uavhengig av kommunevis spredning. De prioriterte områdene er:

Grimsdalen, Dovre

Øverbygda, Dovre

Bråtågrenda, Skjåk

Bøverdalen / Flåklypa / Visdalen, Lom

Nordherad, Vågå

Heidal med seterområder, Sel

Hundorp - Frya, Sør-Fron

Follebu - Rudsbygd, Gausdal / Lillehammer

Balke - Lillo, Østre Toten

Tingelstadhøgda - Røykenvika, Gran

Hensåsen med heimestøler og langstøler i Slettefjellet, Vang

"Stølsvidda", Nord-Aurdal / Vestre Slidre

Steinsetbygda, Etnedal

Det presiseres at ikke alle typer regioner er like godt representert, for eksempel gjelder dette skogbygdene. Her mangler de store helhetlige kulturlandskapene, da det er kommet inn mye ny bebyggelse og kunstgjødsling av engene har skjedd.

Innen slike områder, kan det finnes små lommer av kulturmark og randsoner. Disse er ofte av lokal interesse og har betydning for det biologiske mangfoldet. Områdene kan også være av stor kulturhistorisk interesse, men mangle de botaniske interessene.

Det ville være av stor verdi å gå videre med en bedre kartlegging, særlig i denne type region, med sikte på å sette søkelyset på gjenværende verdifulle områder.

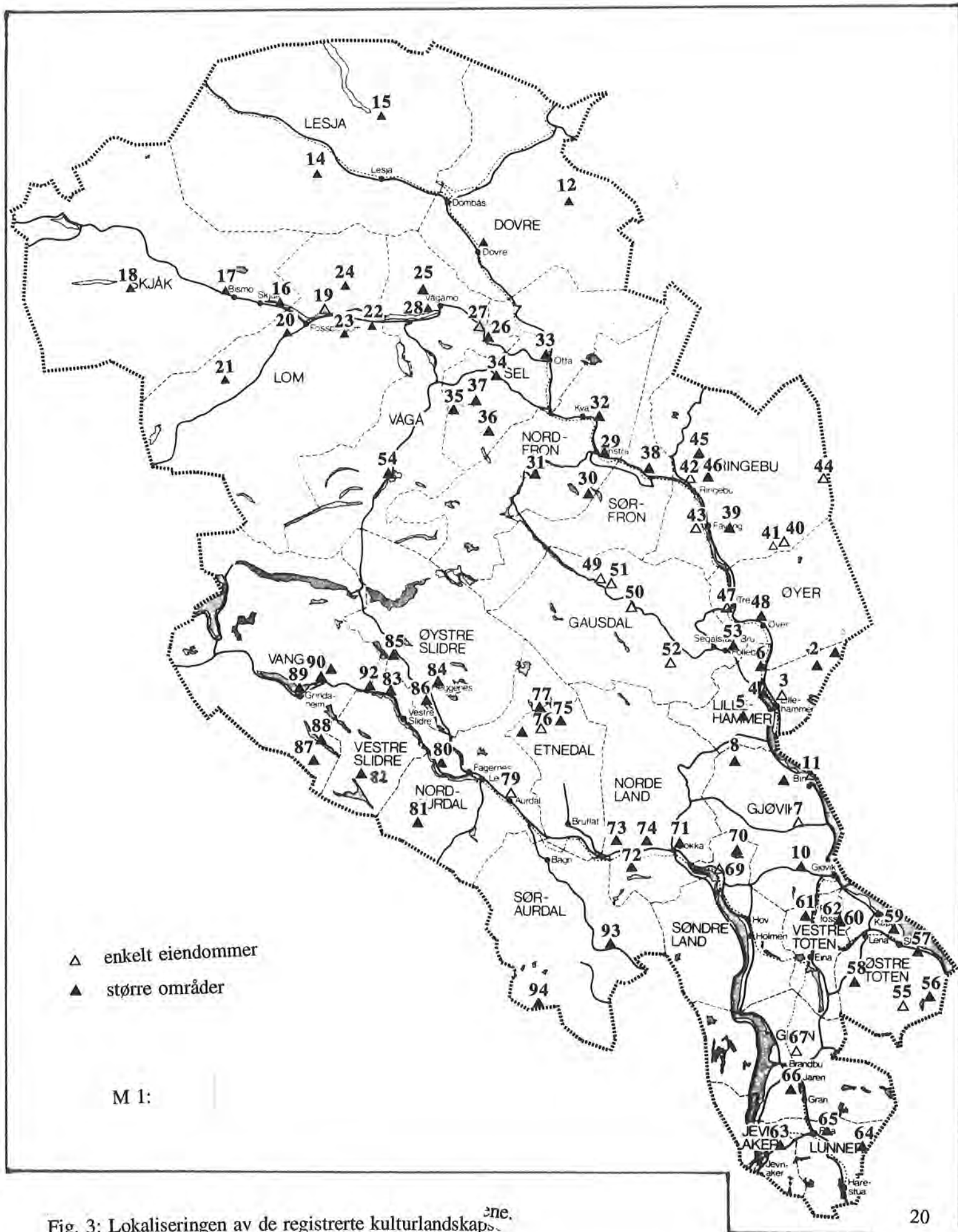
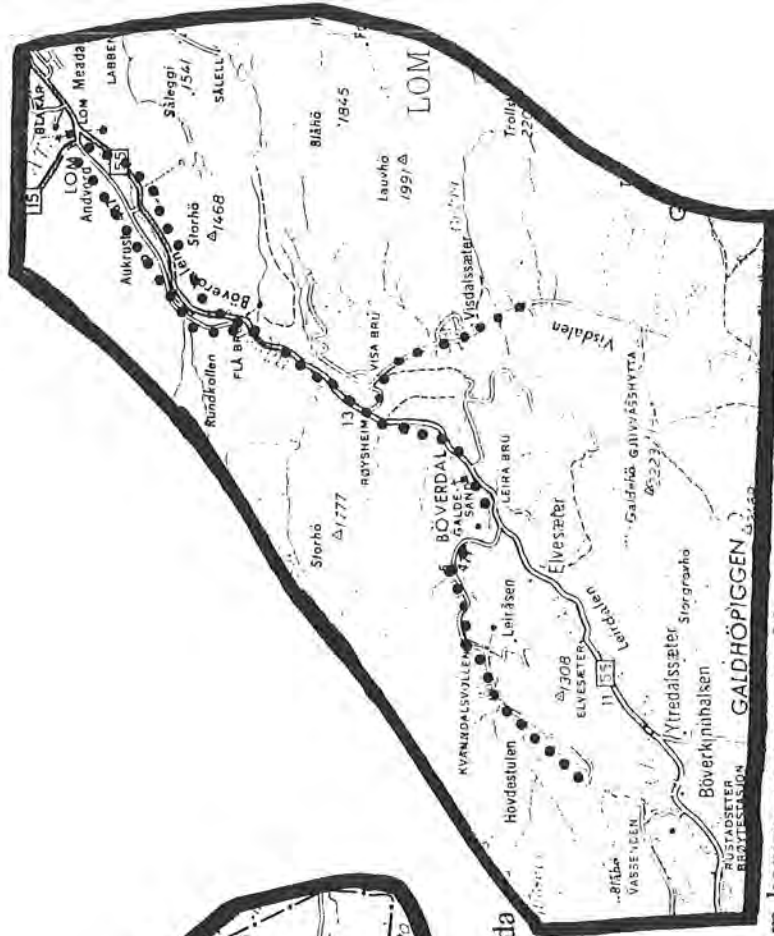
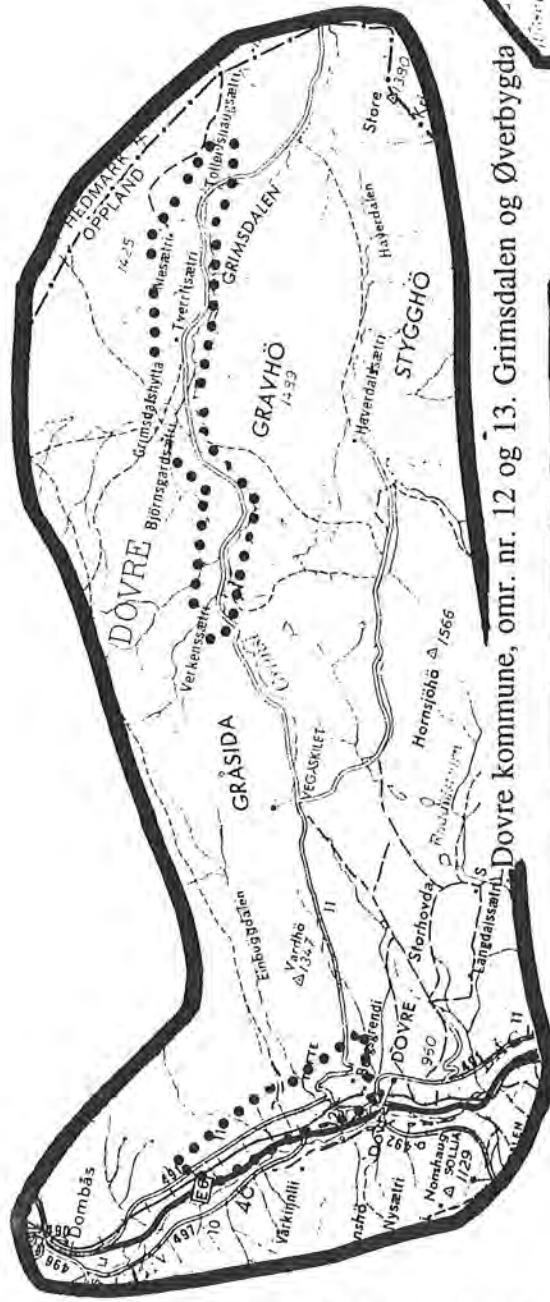

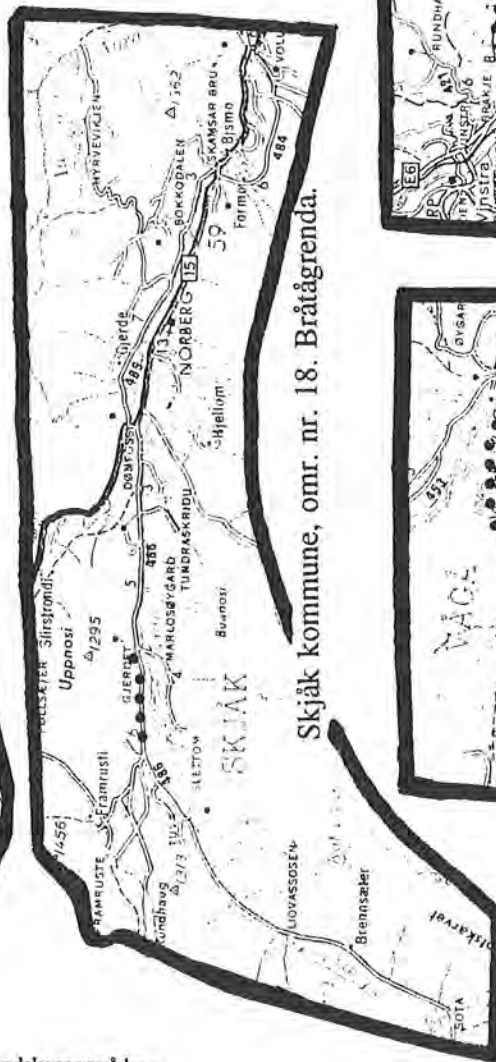
Fig. 3: Lokaliseringen av de registrerte kulturlandskaps-^{ene}

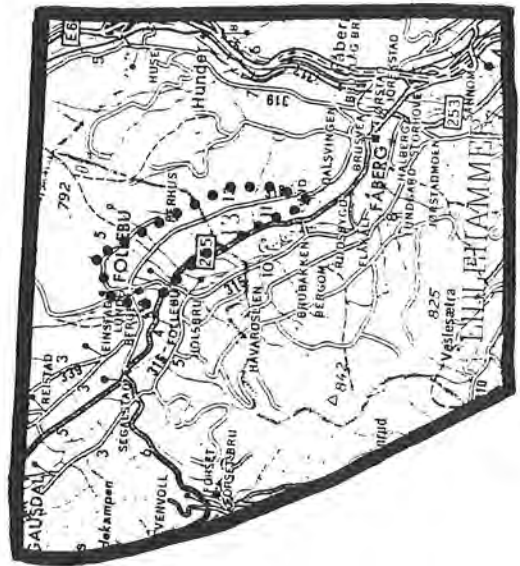
Lom kommune, omr. nr. 20 og 21. Bøverdalen med Visdalen.

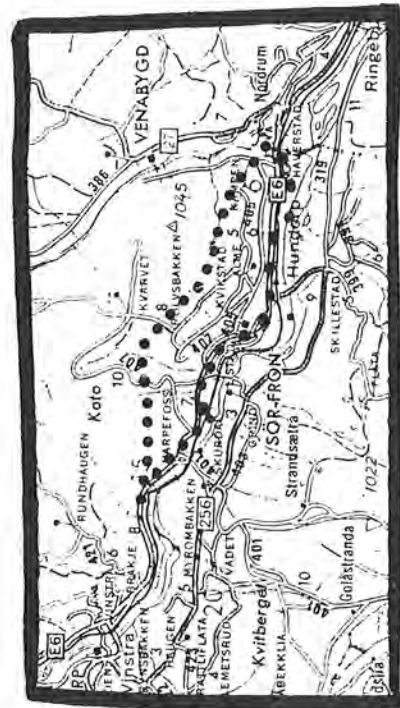
Dovre kommune, omr. nr. 12 og 13. Grimsdalen og Øverbygda

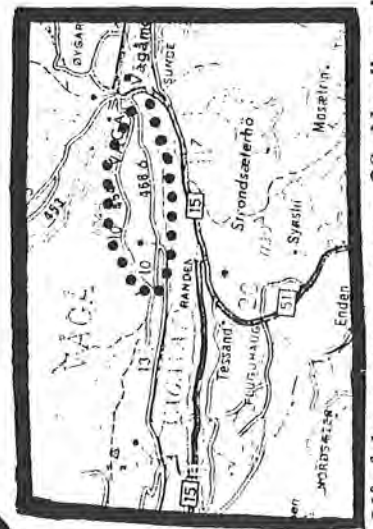
Skjåk kommune, omr. nr. 18. Bråtaårenda.

Gausdal og Lillehammer kommune omr. nr. 53. Follebu - Rudsbygd.

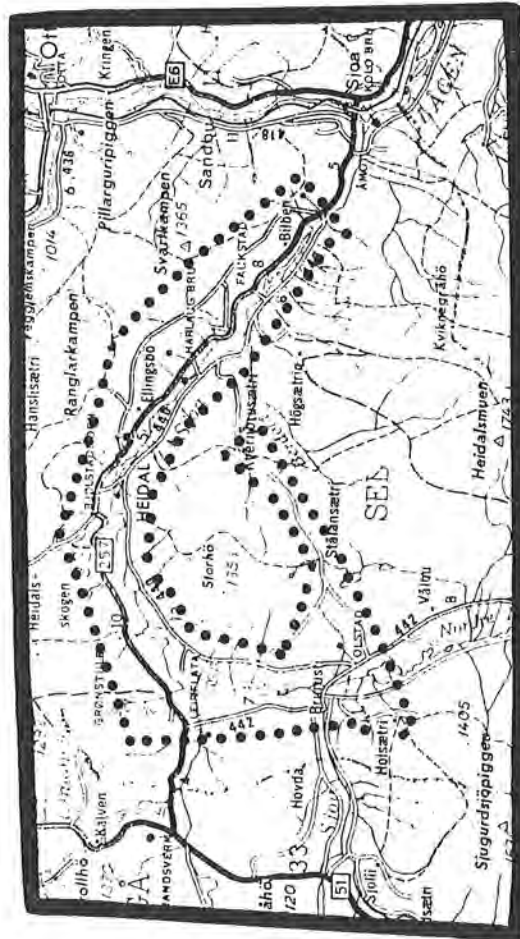
Sør-Fron kommune, omr. nr. 38. Harpefoss - Frya.

Vågå kommune, omr. nr. 28. Nordherad.

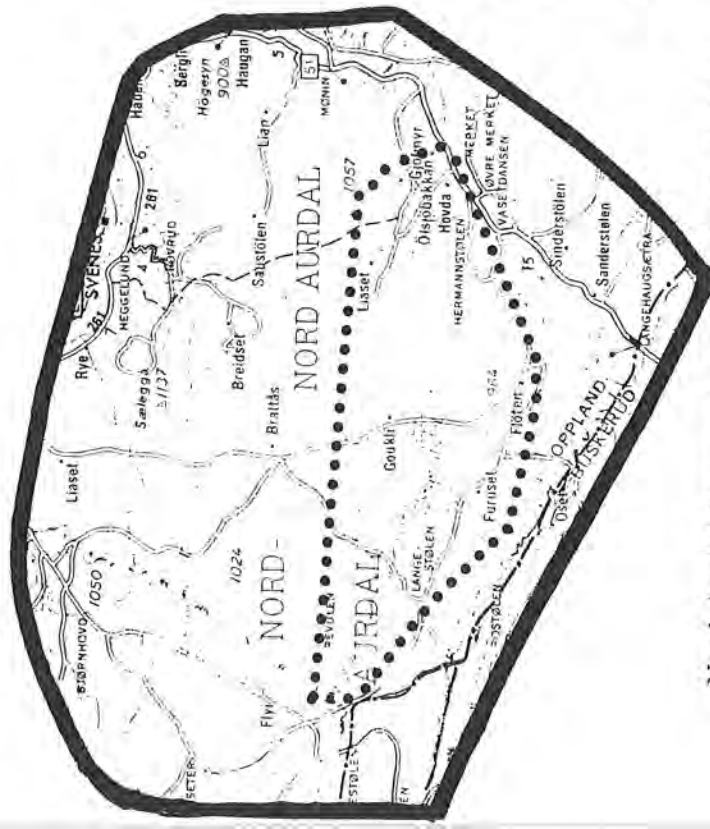
Fig. 4: Lokalisering av de prioriterte kulturlandskapsområdene.

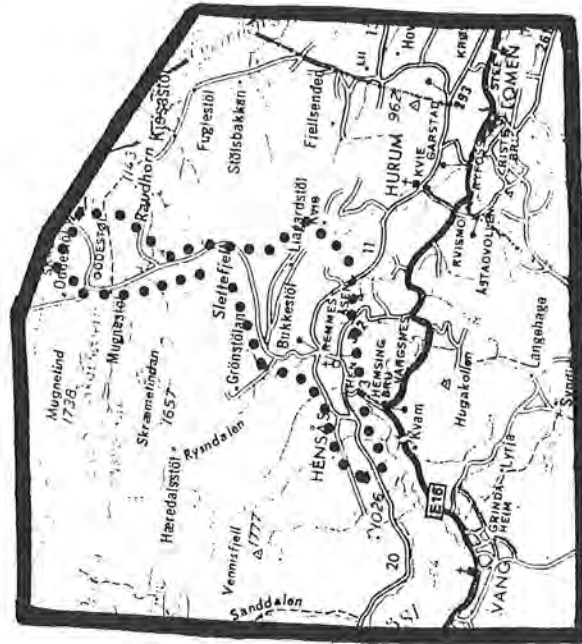
Sel kommune, omr. nr. 34, 35 og 37. Heidal, Holsætri og Stålsætri / Kvernbrusætri.

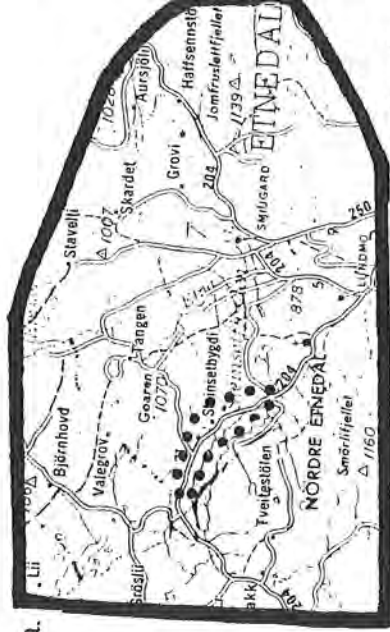
Gran kommune, omr. nr. 66. Tingselstadhøgda med Røykenvika.

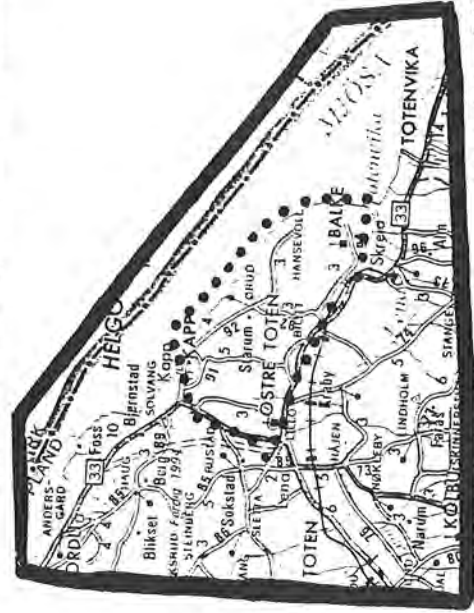
Nord-Aurdal kommune, omr. nr. 81. "Stølsvidda".

Vang kommune, omr. nr. 90 og 91. Heensåsen med heimestøler og langstøler mot Slettefjellet.

Etnedal kommune, omr. nr. 78. Steinsetbygda.

Østre-Toten kommune, omr. nr. 59. Balke - Lillo.

LITTERATURLISTE:

- Alm, J. M. 1982. Bygd og by i Norge. Vest-Oppland og Valdres. Gyldendal Norsk Forlag A/S 1982.
- Angeloff, M., Lykkja, H., Rosten, S. og Viste, S. 1987. Naturgrunnlagsundersøkelse i Valdres Vestfjell. Kandidatoppgave TDH 1987.
- Austad, I. og Hauge, L. 1989. Kulturlandskap og kulturmarkstypar i Sogn og Fjordane. Foreløpig klassifisering av landskapsøkologiske enheter. Sogn- og Fjordane distriktshøgskule skrifter 1989:12.
- Berg, Rolf, Y. 1983. Bekkekløftfloraen i Gudbrandsdalen. Blyttia 41:5 - 14, 1983.
- Det sentrale utvalget for nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, 1992: Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Del 1. Generelt om prosjektet, kriterier, metodeopplegg. Fase 1. Forarbeid. - Direktoratet for naturforvaltning.
- Det sentrale utvalget for nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, 1992. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Del 2. Håndbok for feltregistrering, - omfang og skjema. Norsk institutt for naturforskning.
- Det sentrale utvalget for nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, 1992. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Del 2. Håndbok for feltregistrering - viktige vegetasjonstyper i kulturlandskapet, Øst-Norge. Norsk institutt for naturforskning.
- Det sentrale utvalget for nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, 1993. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Del 2. Håndbok for feltregistrering - viktige vegetasjonstyper i kulturlandskapet, Midt-Norge. Norsk institutt for naturforskning.
- Engen, Arnfinn. 1992. Freda hus og gardstun i Gudbrandsdalen. Thorsrud a.s. Lokalhistorisk forlag og fotoarkiv.1992.
- Feste, J. og Moen, A. O. 1990. Natur- og kulturlandskap i Sør-Gudbrandsdalen. Forprosjekt. Notat 2.
- Flåten, I. E. 1993. Stølslag i Nord-Aurdal og Vestre-Slidre. Data for utveljing og registrering av: Kulturlandskap og kulturmarkstypar på "Stølsvidda."
- Fylkeslandbrukskontoret i Oppland. Jordbruket i Oppland.
- Fylkesmannen i Vestfold, Miljøvern avdelingen 1990. Naturlig eng og hagemark i Vestfold. Feltrapport.
- Garmo, T.T. 1990. Lomsfører for natur og kultur. Steinvarp forlag.
- Gustavson, M., Roberts, N. og Sigmond, E. M. O. Forenklet geologisk kart,

sammenstilt 1981 - 1983.

Hermansen, P., Tjørve, E. og Tollefsrud, J. I. 1991. Perler i norsk natur - en veiviser.

Hermundstad, K. et al. 1964. Valdres bygdebok, bind V, andre del. Valdres bygdeboks forlag.

Lid, J. 1985. Norsk, svensk, finsk flora. Det Norske Samlaget 1985.

Nordbak, S., Nystad, L. M. og Ryen, I. A. 1992. Skjøtselsplan for tre områder på Svanøy. Kandidatoppgave, Sogn-og Fjordane distriktshøgskule.

Nordiska Ministerrådet, 1977. Naturgeografisk regioninndeling av Norden. NU B 1977:34.

Oppland Fylkeskommune. Fylkesplan for Oppland 1992 - 95.

Oppland Fylkeskommune, 1992. Oppland. Veiviser til kultur og opplevelser.

Oppland Fylkesting, 1983. Fylkesplan 1984 - 87.

Ramberg, K. 1974. Bygd og by i Norge. Gudbrandsdalen. Gyldendal Norsk Forlag A/S 1974.

Selstad, T. og Stensrud, A. 1983. Den store Mjøsboka. Vannet - landet - folket. Fagbokforlaget.

Svendsen, H. 1992. Landskapet i Oppland fylke. Beskrivelse av landskapsregioner og underregioner. Norsk institutt for jord- og skogkartlegging.

VEDLEGG

OVERSIKT OVER KOMMUNENUMMER OG KOMMUNENE I OPPLAND:

0501 LILLEHAMMER
0502 GJØVIK
0511 DOVRE
0512 LESJA
0513 SKJÅK
0514 LOM
0515 VÅGÅ
0516 NORD-FRON
0517 SEL
0519 SØR-FRON
0520 RINGEBU
0521 ØYER
0522 GAUSDAL
0528 ØSTRE TOTEN
0529 VESTRE TOTEN
0532 JEVNAKER
0533 LUNNER
0534 GRAN
0536 SØNDRE LAND
0538 NORDRE LAND
0540 SØR-AURDAL
0541 ETNEDAL
0542 NORD-AURDAL
0543 VESTRE SLIDRE
0544 ØYSTRE SLIDRE
0545 VANG

De registrerte områdene i Oppland.

Page 1

KOMMNR	OMRNR	LOKALITET
0501	001	Snultra seter
0501	002	Nordseter
0501	003	Storberget
0501	004	Jørstamovolla
0501	005	Saksumdalen
0501	006	Jørstadhøgda
0502	007	Lønnum
0502	008	Nysætra
0502	009	Biri Øverbygd
0502	010	Vardal
0502	011	Svennes
0502	9A	Hegge
0511	012	Grimsdalen
0511	013	Øverbygda
0511	12A	Verkensætri
0511	12B	Bjørnsgardsætre
0511	12C	Tverrlisetra
0511	12D	Medsætre
0511	12E	Tollefshaugen
0511	13A	Killi
0512	014	Lordalen
0512	015	Dalsida
0513	016	Ramsar - Aure
0513	017	Skei - Harsheim
0513	018	Slette - Mork, Bråtågrenda
0513	16A	Rudsar Nistun
0513	17A	Nurdgard Skamsar
0513	18A	Systun Storbråtå
0513	18B	Lilleruste
0514	019	Ruste
0514	020	Bøverdalen/Flåklypa/(+Visda
0514	021	Neto setergrend
0514	022	Garmo
0514	023	Setrer mot Sålell, Skånsarv
0514	024	Finndalen
0514	20A	Aukrust
0514	21A	Søndre Gjeilsetre
0514	21B	Nørdre Gjeilosætre
0514	21C	Soglosætre
0514	21D	Holø øvre
0514	22A	Søre Ekle
0514	24A	Sterringje
0515	025	Skogsbygda
0515	026	Lalm solside
0515	027	Snerle sygard
0515	028	Nordherad
0515	054	Sjodalen
0515	28A	Valbjør
0515	28B	Viste Uppigard
0515	28C	Helle
0516	029	Sødorp
0516	030	Fagerlisetra
0516	031	Kvikne - Skåbu
0516	032	Kvam/Gardvegen
0516	31A1	Nordigard Sylte
0516	31B	Skåbu
0516	32A	Teige
0516	32B	Nordistugu Røssum
0517	033	Liagrenda m/Kleverud
0517	034	Heidal
0517	036	Muggsetra
0517	037	Kvernbrusætri / Stålane
0517	33A	Søre Lia -> Nordre lia

KOMMNR	OMRNR	LOKALITET
0517	34A	Ekre - Steinfinnsbø
0517	34B	Kruke
0517	34C	Bjølstad
0517	34D	Leirflaten / Meringsdalen
0517	35	Holsætri
0519	038	Harpefoss - Frya
0519	38A	Uppigard og Nordgard Kjorsta
0519	38B	Listad
0519	38C	Forr
0519	38D	Hesteskobakken
0520	039	Mork
0520	040	Haugtun
0520	041	Flausetera
0520	042	Myre (Myrstulen)
0520	043	Godlia
0520	044	Imsenden
0520	045	Flaksjøen, Venabu
0520	046	Bølsætrin
0521	047	Musdalen/Lågåton
0521	048	Lisona i Øyer, Nord
0521	48A	Olstadjordet
0521	48B	Enget (Øver Skjønberg)
0521	48C	Rindal
0522	049	Solbjør Nordre
0522	050	Kraabøl
0522	051	Kjørkjebøhaugen, Kjørkjebø
0522	052	Purkskinnet
0522	053	Follebu - Rudsbygd
0522	53A	Husom
0522	53B	Langset
0522	53C	Lunde
0522	53D	Aulestad
0528	055	Amunddalsetera, Søndre
0528	056	Hersjøsetera
0528	057	Årsby - Auren, Totenvika
0528	058	Kolbu - Dyste- Røyse
0528	059	Balke - Lillo
0528	59A	Næromr. Balke Kirke
0528	59B	Ørud
0528	59C	Gile
0529	060	Kauserudtjern
0529	061	Rosetgrenda
0529	062	Tåsås-Malterud
0529	62A	Tåsås
0529	62B	Malterud
0532	063	Området ved rv. 35
0532	63A	Greftegreff
0532	63B	Midtre Olimb
0533	064	Snellingen
0533	065	Oppdalen
0533	65A	Slåtteland
0534	066	Tingelstadhøgda - Røykenvika
0534	067	Runnen
0534	66A	Omr. v/Granavollen
0534	66B	Tuv
0534	66C	Moldstad
0534	66D	Hilden
0536	068	Nordreng
0536	069	Løvlien (reg. L. nedre)
0536	070	Landåsbygda
0538	071	Austsinni
0538	072	Veståsgrenda
0538	073	Stuve

KOMMNR	OMRNR	LOKALITET
0538	074	Tomlebygda/Dælibygda
0540	093	Piltingsrud - Tollevsrud
0540	94	Vassfaret
0541	075	Ølsjøliseter
0541	076	Liastølen
0541	077	Etnesenn/Røssjøen
0541	078	Steinsetbygda
0542	079	Søre Hjelle
0542	080	Svennes - Ulnes
0542	081	"Stølsvidda"
0542	80A	Øvre Røe, Nedre Røe
0542	80B	Nerre Køsa
0543	082	Jaslangen
0543	083	Lome - Kvåle
0543	83A	
0544	084	Robølsbygda
0544	085	Heddalen/Lidar
0544	086	Volbu
0544	84A	Robøle Nerigard
0545	087	Smådalen
0545	088	Helin
0545	089	Vang/Vennis
0545	090	Leirhol - Hensåsen
0545	091	Ødegård-, Lia- og Torpegard:
0545	092	Høre/Ellestadbygda
0545	89A	Grindaheim/Vang - Vennis
0545	89B	Vennis
0545	90A	Høverstad
0545	90B	Sørre Hemsing
0545	92A	

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap

Skjema for registrering av kulturmarkstyper og kulturminner i jordbrukslandskapet

side

1

Identifikasjon av området

Områdenr.:

Fylke _____

Kartblad ØK _____ (M711) _____

Kommune _____

Koord. ØK _____ (M711) _____

G.nr./b.nr. _____

H.o.h. _____

Lokalitet _____

Flybildenr. _____

Vegetasjonsregion nordboreal

Foto nr. _____ Film nr. _____

mellomboreal

Dato for invent. _____

sørboreal

Inventert av _____

boreonemoral

Eier _____

Bruker _____

Areal _____

Andre opplysninger _____

Oversiktlig beskrivelse av området

_____

_____

_____

_____

Området er

i bruk

delvis i bruk

ikke i bruk

kulturhistorisk

svært interessant

interessant

mindre interessant

botanisk/økologisk

svært interessant

interessant

mindre interessant pga

interessant

etter restaurering

bartreplanting

gjengroing

sterk kunstgjødsling

inngrep

annet

For områder som vurderes mindre interessante i forhold til botanisk/økologiske verdier må en vurdere om en skal avbryte den videre registrering og utfylling av skjemaet i denne registreringsfasen. Dette er begrunnet i årets feltsesongs innretning mot disse spesielle verdiene.

Hvilke kulturmarkstyper finnes i området?

_____ Delområdenr.: <input type="text"/>	_____ Delområdenr.: <input type="text"/>
_____ <input type="text"/>	_____ <input type="text"/>
_____ <input type="text"/>	_____ <input type="text"/>
_____ <input type="text"/>	_____ <input type="text"/>

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap

Skjema for registrering av kulturmarkstyper og kulturminner i jordbrukslandskapet

side
2

Beskrivelse av kulturmarkstype/Delområde nr.:

Områdenr.:

- Innmark
 Utmark

Areal
størrelse i mål: _____
(avgrenses på kartbladet)

- åpent
 buskrikt
 tresatt

Dekning av busker og trær
(prosent av arealet)

- 0-25%
 25-50%
 50-75%
 75-100%

Viktige busk-/treslag _____ Styva trær _____

_____

Markvegetasjon

- stort innslag av
urter/urtedominert
 grasdominert
 lyngdominert

Fuktighetsgrad

- tørr
 frisk
 fuktig
 våt

Åpent vann

- innen området
 grensende opp til området
 stillestående
 rennende

Næringsinnhold

- rik
 middels
 fattig

Helningsforhold

- flatt
 hellende terreng
 bratt

Eksposisjon

- N   SØ   V
 NØ   S   NV
 Ø   SV

Vegetasjonstyper (se veiledning) _____

_____

Viktige arter _____

_____

Eventuell forekomst av nitrogenarter _____

Nåværende bruk

- slått
 torving
 brenning
 pløying
 lauving/rising

beite med
 hest
 ku
 sau
 geit
 rein

gjengroing pga
 ikke i bruk
 redusert bruk

gjødsling
 kunst
 natur

Bruken forandret

_____ år (hvis kjent -evt. beskriv)

_____

Tidligere bruk (hvis kjent)

- slått
 torving
 brenning
 pløying
 lauving/rising

beite med
 hest
 ku
 sau
 geit
 rein

gjødsling
 kunst
 natur

Landskapsendringer knyttet til moderne drift

- grøfting
planting av bartre annet
 planering
 bekkelukking
 veianlegg
 annet

Fauna _____

_____

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap

Skjema for registrering av kulturmarkstyper og kulturminner i jordbrukslandskapet

side
3

Kulturminner i landskapet

Delområde nr.:

Områdenr.:

Bebyggelse <ul style="list-style-type: none"> • hus og murer og tufter etter hus (gårdsbebyggelse, seteranlegg, sommerfjøs, utløer, hytter, koier etc)	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
Andre kulturminner i jordbrukslandskapet <ul style="list-style-type: none"> • rydningsrøys, bakke-, støttemur, terrassering • vanningsanlegg • åkerrein, åkerkant, andre dyrkingsspor • sti, vei, gutu, geil • steingard, gjerde • bru, klopp	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
Andre kulturminner i utmark og fjell <ul style="list-style-type: none"> • stakkestang • jakt-, fiskebu, heller, faste innretninger • fangstanlegg, dyregrav • gamle/gammetuft, reingjerde • grop etter jernvinningsanlegg, kull eller tjæremile • steinbrudd, massetak	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
Kulturminner knyttet til vann- og vassdrag <ul style="list-style-type: none"> • mølle, kvern, sag • vannkraftanlegg • demning, dam • kanal, elveforbygning, sluse • tømmerfløtingsanlegg • brygge, naust, båtstø	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
Tilstand vedlikeholdssituasjon for kulturminner	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
Brukt av ulike etniske grupper (norsk, samisk, finsk)	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap

Skjema for registrering av kulturmarkstyper og kulturminner i jordbrukslandskapet

side
4

Vurdering av området (botaniske/økologiske og kulturhistoriske verdier) Områdenr.:

Kontinuitet	....
Representativitet	....
Særpreg	....
Sjeldenhet	....
Mangfold	....
Inngrep/påvirkning	....
Helhetlig landskap	....

Verdi for friluftsliv, tilgjengelighet og tettstedsnærhet	....
Størrelse	....
Hevd, tilstand	....
Undersøkelses-, forskningsvirksomhet, pedagogisk verdi	....
Skjønnhet, estetisk verdi	....
Symbol- og identitetsverdi	....